

у ході самостійної пошукової діяльності, результатом якої є формування нових знань, умінь й навичок, підвищення пізнавальної активності, розвиток творчого мислення й інших особистісних якостей. Тобто виклад матеріалу для дітей будь-якого віку повинен мати проблемний характер. Вчитель музичного мистецтва і весь педагогічний колектив в цілому повинні враховувати ряд причин, серед яких- проблеми небажання вчитись, невпевненість в собі, у своїх силах і здібностях, неможливість сконцентруватись.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови./ Укл. і головний ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпін: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
2. Виховання музичної культури молодших школярів: Навчально – методичний посібник / За заг. ред. Л. М. Ракітянської.- Кривий Ріг: КДПУ, 2003. – 156 с.
3. Данько Н. П. Педагогічні умови інтегрованого навчання музики молодших школярів / Н. П. Данько // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. - 2014. - № 9. - С. 3-13.
4. Жорник О. Формування пізнавальної активності учнів у процесі спільної ігрової діяльності / О. Жорник // Рідна школа. – 2000. - №1. – 28 с.
5. Куркіна С. В. Специфіка організації пізнавальної діяльності учнів молодших класів на уроках музичного мистецтва / С. В. Куркіна // Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки / ред. кол.: В. Ф. Черкасов та ін. – Кропивницький: КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. – Вип. 150. – С. 75-80
6. Холоденко В.О. Розвиток творчої активності молодших школярів у процесі інтеграції різних видів музичної діяльності: автореферат дис. на здобуття наукового ступеня канд. педаг. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання і виховання» / В.О. Холоденко; Київський національний університет культури і мистецтв. – 2004. – 20 с.

С.В.Вдовиченко,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент М.І. Семко

ПІСЕННИЙ ФОЛЬКЛОР В СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ

Постановка проблеми. Безцінним скарбом української культури і запліччям української педагогіки є не лише сам фольклор, передусім музично-пісенні надбання народу, але й їх дослідження та збирання, систематизація і оцінка фахівцями-фольклористами й етнографами, шанувальниками народного мистецтва. Без їх ентузіазму, цілеспрямованих зусиль, кропіткої праці народні скарби не могли б так ввійти в нинішню нашу культуру, зберегтися у ній у такій повноті та розмаїтті. А почалась ця важлива культурозберігаюча робота в Україні ще з епохи романтизму.

Зацікавлення народною творчістю як один із виявів загального звороту до життя люду викликало тоді появу перших українських етнографічних збірників, що відкрили людям очі на скарби української усної творчості. В міру того, як з'явилися щоразу нові етнографічні праці, розкривалися все нові і все цінніші перлини поезії, щоразу більші багатства не лише мови, а й ритмометодики українських пісень.

Метою статті є розкриття особливостей дослідження та використання фольклорних джерел в системі українських національних духовних цінностей.

Аналіз попередніх досліджень. Віддаючи належне музичній фольклористиці та розуміючи її як невід'ємну складову життя українського народу, його культури, видатні діячі мистецтва: композитори, музикознавці, літературознавці, поети, письменники, вчені – еліта нації – присвятили багато уваги й праці великій справі піднесення та розквіту цієї важливої галузі культури України. Неможливо переоцінити значення багатогранної діяльності М. Лисенка, Ф. Колесси, К. Квітки, М. Грінченка, Т. Шевченка, Л. Українки, І. Франка, В. Гнатюка, М. Драгоманова, В. Шухевича та ряду інших видатних громадських і культурних

діячів на ниві збирання, дослідження, вивчення та пропагування усної народної творчості для розвитку української музичної культури. Вагомий внесок у дослідження українського музичного фольклору здійснили також зарубіжні науковці. Це, зокрема, угорський композитор і вчений Бела Барток, фінський композитор і дослідник народної пісні Ільмарі Крон, чеський історик музики доктор Зденек Неєдли.

Виклад основного матеріалу. Висвітлюючи основні аспекти становлення та розвитку української фольклористики як самостійної науки, потрібно насамперед розглянути докладніше місце і значення творчої спадщини класика української музики М.В. Лисенка в історичній ретроспективі поглядів на народну творчість. Своєю титанічною працею митець охопив величезне коло питань дослідження і збереження музичного фольклору. Миколі Лисенку випала честь стати основоположником української музичної фольклористики, він увійшов в історію української культури як один з найвизначніших її представників. Усвідомлюючи надзвичайну художню силу і красу народного мистецтва, його важливу роль у розвитку національної професійної музики, М. Лисенко зібрав, упорядкував та обробив велику кількість українського народно-пісенного матеріалу й здійснив ряд теоретичних досліджень в галузі народної музики. Всі праці М.Лисенка це результат критичного осмислення того, що вже було зроблено на той час в Росії та на Україні в цьому напрямі. Багатство музичного мистецтва України, широка популярність багатьох народних пісень поза межами краю не могли не викликати творчого і наукового інтересу ряду музикантів та діячів культури в ранній період розвитку вітчизняного мистецтва.

На відміну від фольклористів, з діяльністю яких пов'язують зародження української музичної фольклористики, М. Лисенко базував свою роботу на нових для свого часу засадах, що впливали з глибокого знання природи фольклору. Любов до народної творчості М. Лисенко проніс через усе своє життя. З раннього дитинства, ще несвідомо перебуваючи в полоні пісні, майбутній композитор нагромаджує в пам'яті кращі пісенні зразки. Коли згодом митець цілком усвідомив значення фольклору як національного багатства духовної культури народу, він уже мав чималий досвід фольклориста-любителя, розумів і відчув глибоку змістовність і художню досконалість народного мистецтва. М. Лисенко цікавився також досягненнями інших народів в галузі фольклору та фольклористики.

За свідченням біографів, вже перший його опублікований твір (полька) пройнятий народними інтонаціями. Творча практика майбутнього митця розпочалась з ранніх фортепіанних імпровізацій на теми народних мелодій та складання супроводів до народних пісень. Лисенко не мислив розвитку національного професійного мистецтва без зв'язку з народом. Протягом свого життя Лисенко вів невпинну роботу в галузі фольклору, пов'язуючи її тісно з своєю композиторською та виконавською практикою.

Взагалі фольклористичну діяльність Миколи Віталійовича Лисенка можна умовно розглядати у трьох аспектах. Це, по-перше, публікація зібраних фольклорних матеріалів з повним збереженням етнографічної точності, що говорить про ставлення композитора до народної музики як до науки; по-друге, зібрання і видання народнопісенних матеріалів у вигляді хорових обробок і, по-третє, написання наукових розвідок, в яких композитор дає теоретичну розробку проблем українського народного мистецтва.

Переважає більшість пісень, надрукованих у збірниках, є одноголосними, сольними. Художня обробка, що полягала в написанні до них фортепіанних супроводів, доповнювала і збагачувала мистецькі образи, відкривала можливість ясніше схопити їх музично-емоційний зміст. Взагалі серед жанрово різноманітних пісень – ліричних, побутових, жартівливих, обрядових тощо, відібраних з великим смаком, композитор надавав великого значення пісням, в яких виразно звучать мотиви соціальної несправедливості, пісням, що оспівують народний героїзм, збуджують думку, кличуть до боротьби за щастя людства. Отож, складаючи для концертів репертуар з народних та професійних творів великої художньої цінності, Лисенко дбав не лише про естетичну насолоду слухачів, він мав також на оці й ідейний вплив мистецтва.

Не втратили свого практичного значення й праці Лисенка в галузі українського народного інструментарія. Це робота „Про народні музичні інструменти на Україні”. Його праця була покладена в основу багатьох пізніших робіт про українські народні інструменти.

Отже, фольклористична діяльність М. Лисенка охопила величезне коло питань, до того не розроблених в теорії або вирішених не частково, питань, які в музичній практиці давно вимагали свого розв’язання. Праця Лисенка стала фундаментом, на якому так успішно розквітала наукова діяльність таких видатних вчених-фольклористів, як П. Сокальський, К. Квітка, М. Грінченко та ін.

Своїм вчителем та натхненником вважав Лисенка й один з найбільш слов’янських етнографів Ф. Колесса. Ще й нині Колесса є рідкісним прикладом дослідника-фольклориста, в особі якого поєдналися інтереси філолога й музиканта. Фольклористична діяльність Колесси виникла на основі багаторічної роботи вченого, безпосереднього зв’язку з фольклором біля самих його витоків. Це в значній мір визначило правильність підходу митця до народної творчості, розуміння ним демократичної сутності фольклору. Своїми працями в галузі фольклористики Ф. Колесса збагатив світову скарбницю цієї науки. Надзвичайно багато він зробив в області музичної фольклористики. Цю науку, що почала формуватися на Україні наприкінці XIX ст., він підняв своїми працями до високого рівня. Опираючись на кращі традиції, створені в цій галузі світовими та вітчизняними вченими, Колеса значно розвинув ці традиції, написав блискучі праці по народну пісенність, епос, багато зробив також в області вивчення українсько-слов’янських зразків.

Важко переоцінити художнє багатство скарбниці народної творчості, її значимість для розвитку національної професійної музики. Життєвість професійної музичної спадщини видатних діячів музичного мистецтва від М. Лисенка, С. Людкевича, Л. Ревуцького, Б. Лятошинського до М.Скорика, Е. Станюковича, В. Сильвестрова полягає передусім в її глибокій народності.

Відомо, що українська пісня змістом, багатством, глибиною і різноманітністю переживань, відбитих у ній, красою й мелодійністю посідає одне з перших місць серед пісень народів світу. Це справді так. Палка любов до Батьківщини, міцна віра в Бога, духовний аристократизм, високий ідеал кохання, найкращі моральні традиції, все коло життєвих інтересів знайшло найяскравіше висвітлення в пісні, з’єдналося й злилося з нею.

Українська народна пісня – найцінніше духовне надбання, значуща й промислова частина української історії – минуле, нинішнє, прийдешнє.

Через усі уроки музики у початковій школі має пройти думка про те, що пісенна творчість українського народу – нев’януча окраса його духовної культури.

Народ співав і співатиме завжди, бо українська пісня – це наша гордість, наша душа й наша доля.

На думку В. Сухомлинського, „музика, мелодія, краса музичних звуків – важливий засіб морального та розумового виховання людини, джерело благородства серця і частота душ” [4, 32].

Висновки. Отож, узагальнюючи найбільш вагомі духовні, моральні, естетичні, мистецькі основи потенціалу української фольклористики в справі розвитку та вихованні духовно-ціннісних орієнтацій, перш за все необхідно вказати на органічну потребу дитини розучувати, співати українські пісні, що приходять до нас із глибини віків, з вічності і знову ведуть до вічності. Адже через магічні пісенні формули і обереги відбувається світу пращурів та сучасників, надходить потужна духовна інформація, виробляється віра та світогляд, що, у свою чергу, дає дитині розуміння правильності буття. Пісня як сонце, як вода й повітря необхідна дитині, та й не тільки їй, для морального, духовного розвитку, вона (пісня) допоможе стати мудрою, доброю, гуманною людиною, така людина не зможе зневажати природу, буде шанувати батька-матір та свою родину, змалечку відчуватиме причетність до великого українського народу. І саме фольклор, музичний зокрема, на протязі століть формував і формуватиме духовні орієнтації та смаки дитини, будучи основою духовного

виховання. Це досконалий засіб формування справжньої культури і духовності підростаючого покоління, високого рівня національної самосвідомості. Він (фольклор) сприяє розвитку розумових здібностей, фізичному здоров'ю та духовному розвитку особистості, збагачує дітей знаннями про навколишній світ, вчить доброти і милосердя, співчуття і самоутвердження. Вивчення кращих зразків усної пісенної творчості, прилучення учнів до багатючих джерел народного мелосу, якнайповніше використання потенціалу фольклору (зокрема музичного) є найголовнішим у розвитку та вихованні духовно-ціннісних орієнтацій молодших школярів, а також домінуючим напрямом у гуманізації та вдосконаленні сучасної системи освіти. Це єдиний шлях до створення нової, дійсно національної, української школи.

Література

1. Василенко З.І. Фольклористична діяльність М.В. Лисенка. – К.: Просвіта, 2001. – 216 с.
2. Бех І. Духовна безпечність - напруженість у вихованні та розвитку особистості // Рідна школа. - 2007. - № 5. - С. 29-32.
3. Долгая Н.В. Мистецтво як засіб духовного становлення особистості // Рідна школа. – 2002. – №2. – С.27-28.
4. Сухомлинский В.А. Серце віддаю дітям. – Вибрані твори в 5 томах.-Т. 3-К.: Рад. шк, 1977.

М.І. Веретіна,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач В.В. Драченко

УЧИТЕЛЬ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК СУБ'ЄКТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оновлення суспільства – суперечливий, складний і тривалий процес, пов'язаний із пошуком нових шляхів, засобів здійснення перетворень в усіх сферах життєдіяльності людей. У такому кризовому стані політичних, економічних, ціннісних систем життєдіяльності суспільства, педагогічна система має функціонувати, утримуючи пріоритети повноцінного духовного та інтелектуального розвитку підростаючого покоління. Єдиним гарантом і основною функціональною одиницею цілеспрямованої освітньої діяльності у загальноосвітньому просторі стає особистість учителя. Вирішення проблеми формування творчої особистості юного громадянина значною мірою залежить від особистості учителя, педагогічна діяльність якого стає вирішальним засобом формування і всебічного розвитку особистості кожної дитини.

Професійний розвиток учителів, становлення професійної та особистісної авторської позиції надає можливість реалізації особистісних смислів, цінностей і цілей через предметну педагогічну діяльність. Педагогічна діяльність – це цілеспрямований виховуючий та навчаючий вплив на учнів з метою особистісного, інтелектуального та духовного розвитку, а також основа їхнього саморозвитку та самовдосконалення. Педагогічна діяльність вчителя початкової школи має такі характеристики: цілеспрямованість, мотивованість, предметність і продуктивність. Продуктивність – особлива специфічна риса педагогічної діяльності. Виділяють 5 рівнів продуктивності:

- 1 – репродуктивний (мінімальний) – педагог вміє передати іншим те, що знає сам;
- 2 – адаптивний (низький, малопродуктивний) – педагог вміє пристосувати своє повідомлення відповідно особливостям аудиторії;
- 3 – локально-моделюючий (середній) – педагог володіє стратегіями навчання учнів знанням, умінням, навичкам з окремих розділів курсу (тобто вміє формулювати педагогічну мету, розуміти бажаний результат та добирати систему і послідовність включення учнів в учбово-пізнавальну діяльність);
- 4 – системно-модулюючий знання учнів (високий, продуктивний) – педагог володіє стратегіями формування необхідної системи знань, умінь та навичок з предмету в цілому;